

դրեց Կաթողիկոս և ուղարկեց Վլադստան:
Եւ եր. 215, տող 4, կըդրէ թէ « մեր
Կաթողիկոսները ունէին առաջ Վլադ
ազգի Կաթողիկոսներ ձեռնադրելու ար-
տօնութիւնը իսկզբանէ նորանց կռապաշ-
տութիւնից դառնալուց մինչև նորանց
Ալեքիոն կաթողիկոսը իբր 200 տարի, :
Երբոր վերջումը պիտի խոստովանէր ճշ-
մարտութիւնը, թէ Վլադ ազգի կաթո-
ղիկոսները, նորանց կռապաշտութիւնիցն
դառնալուց սկսած մինչև Ալեքիոնը, ձեռ-
նադրուումէն Հայոց կաթողիկոսներէն, ու-
րիմն ընչո՞ւ է ուրանում, որ նոցա մկրտող-
ները Հայաստանէն եկած եպիսկոպոսները
և քահանայքն են, և եպիսկոպոսութեան
աթոռը սուրբ 1, ուսաւորիչն է հաստատել
և ոչ թէ Յոյնք: Որ այն ժամանակ Առա-
քանդկանոս կռապաշտ էր:

Նր. 77, տող 13. «Բայց սուրբն Մես-
րոպ երբ Կ. Պօլսից յետ էր դալիս, [Թողա-
սյն տեղ իւր աշակերաններին, որ լաւ վարժ-
ւին Յունաց լեզուով, այն տեղ մնացին
նոքա իբր տասը տարի, մինչև Նփեսոսի
Ժողովի սաւարտուիլը, 431 թուին միաբա-
նական թուղթ առան մի քանի եպիսկո-
պոսներէն որ Հայերը զգուշանան Նիստո-
րի մոլորութենէն . . . և դարձան Հայաս-
տան, »:

Պատմութիւնն այսպէս է ուսուցանում (Խոր. զիւրք Գ. զլ. ԿԵ), թէ Անատոլիոս զօրավարը արդեւեց աշակերտաց բազմութիւնը Մելիտանէ քաղաքում Ակակ եպիսկոպոսի մօտ. և միայն զՄեսրոպ և զՎարդան է ուղարկում և. Պօլիս կայսեր մօտ: Իսկ Գլ. Կ՝ առէ, որ սուրբն Մեսրոպ և Սահակ ուղարկում են և. Պօլիս մի քանի աշակերտներ թարգմանութեան հա-

մար (425 թ). Երբ վերադառնում են
Հունաց բաժնէն Պարսկց բաժինը, բե-
րումեն Եփեսոսի ժողովի վճիռը 431 թ.
որք այն տեղ մնումեն 6 տարի:

$$(W^{n-2} \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2 \text{ by } (x, y) \mapsto (x, y))$$

᠓ ᠤ. ᠰ ᠤ ᠤ. ᠘ ᠤ. ᠮ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

4. ԲԻՈՍԷԻ ԳԸԳԼԻԱՐԷՆ ԹԱՐԴՄԱՆԱԾ
 ԹՈՎՄԱՍ ԱՐԾԻՈՆԵՐՈՅ ՏԸՄՆԵՐՈՐԴ ԴԸ-
 ՐՈՒՄ ԳԻԸԾ ՊԸՏՄՈՒԹԵԼՆ ՎԵՐԸՅ (*):

Վերջին տարիներս Հայկական մատենադրութիւնը հարստացաւ պատմական շատ նշանաւոր հրատարակութիւններով :

Այս հրատարակութիւններից քանիք
առաջին անգամ հրատարակուեցան, այլ-
կրկին անգամ, ոմանք բանաւոր քննու-
թիւններ են բովանդակում, իսկ այլք
Խաչակրաց արշաւանաց վերաբերեալ մե-
ծահատոր քաղաւածոյք են կազմում և
մնացեալք Լատիններէն և Գաղղեարէն
բազմաթիւ թարգմանութիւններ են:

Առաջին դարուց, այն է Ղէրուբնա
կամ Ղարուբնիա պատմագրից սկսեալ
մինչև Առաքել պատմագիրը կամ մեր
թուականի տասնեւեօթներորդ դարը, առ-
հասարակ Հայ պատմագրաց թիւը հա-
սանում է երեսնի չափ և բաժանւում է
երեք դասակարգութեան. առաջին դա-
սակարգին պատկանում են հետեւեալ պատ-
մագիրները, Աւսերիոս, Աողիկ, Սամու-

(*) Mélanges Asiatiques tirés du Bulletin, de l'Académie Imperiale des sciences de St-Petersbourg. Tome VI. livraison 2 p. 226—233.

էլ Ընեցի, Միքայէլ Եսորի, Վարդան, Մխիթար Եւրիվանեցի՝ որոնք տիեզերական պատմութեան վերայ են խօսում. երկրորդ զատակարգին պատկանում են Մովսէս Խորենացի, Փաւստոս Բիւզանդացի, Յովհաննէս Աթուղիկոս, Մատթէոս Լեղեսացի և նորա յաջորդ մատենագիրն, որոնք ամբողջ Հայաստանի պատմութեան վերայ են խօսում. երրորդ զատակարգին պատկանում են Թովմաս Արծրունի, Ստեփաննոս Սիւնեցի, Վահրամ և Սմբատ սպարապետն՝ որոնք Հայաստանի մի մասի կամ մի ցեղի պատմութեան վերայ են խօսում:

Եյս Մատենադրաց մէջ Պատմական դիտութեան ամենակարեւոր ծառայութիւն է մատուցեր Աեսարիոյ Յոյն եպիսկոպոսը զոր ես Հայոց կարգն եմ զասում. վասն զի նա թէև Յոյն էր ազգաւ, բայց նորա զրուածքը, ինչպէս երևում է՝ իւր սկիզբնական ձևով է պահպանուած առ մեզ ամբողջապէս Հայ թարգմանչի մի ձեռք, իսկ թարգմանիչը շատ հաւանական է որ Մովսէս Խորենացին լինի: Աւսերիոսի ժամանակագրական պատմութեան (Վրոնիկոնի) արժանաւորութիւնքը կայանում են առաջին յայնմ՝ որ Յուլիոս Ափրիկեցւոյ Վրոնիկոն նորա շնորհիւն է մեր ձեռքըն հասեր, երկրորդ՝ որ իւր աշխատասիրութեան գործը եօթանասնից ժամանակագրութեան վերայ է հիմնել, որ շատ բանաւորական է քան թէ Աստուածաշնչի ուրիշ խմբագրութեան ժամանակագրութիւնը. այդ ևս յետ մեծ ջանիւք և եռանդեամբ բանաքննելոյ Յունաց այն պատմական հեղինակութիւնքն, որոնք կորած են այսօր մեզ համար, և երրորդ՝ որ նա

է սահմանել Յիսուսից 2014 տարի յառաջ Երրահամի թուականը, որ ժամանակից սկսում է Հրէական ազգի ճշմարիտ պատմութիւնը, որին շատ բնական է վերաբերել քրիստոնէութեան թուականից առաջ եղած բոլոր գործերը: 1818ին Միլանում և մանաւանդ Վենետիկում երկու տպագրութիւնից յետոյ, Աւսերիոսի բնագրի վերստին քննութեան կարօտութիւնը զգալի էր, այդ կարօտութիւնը լրացուցին 1868ին Բերլինում հրատարակած Վրոնիկոնի տպագրութեամբ հետեւեալ երեք անձինք, իրենց ջանիւք և հոգատարութեամբ, ինչպէս Պ. Շիօնէ՝ որ յանձն էր առեր Յատաջաբանի հեղինակութիւնը և ընդհանուր վերահասութիւնը, Պ. Պետերման՝ որ թարգմանութիւնը քննութեան պիտի ենթարկէր և Պ. Ռեօտիկեր՝ որ բաղդատութեան համար քաղուածոյք պիտի հանէր Ասորւոյ Վրոնիկոններէց: Եյս Պարոնայք Աւսերիոսի աշխատասիրութեան գործի վերայ նշանաւոր յաւելուած մի արին. այդ յաւելուածն է չորրորդ դարու վերջերում Ս. Ժիրօմի ձեռք արած Ատոնիական թարգմանութիւնը: Աւսերիոսի ժամանակագրութեան զլիաւոր յատկութիւնն այն է, որ նորա հեղինակութեան ձեռագրաց մեծ մասը Յիսուսի Ծնունդը 2 տարի առաջ է դնում Վրիստոնէութեան թրւականից, այն է Տիեզերական թուականի 5198 տարում փոխանակ 5500 տարում Յուլիոս Ափրիկեցւոյ ժամանակագրութեամբ:

Եյս երկու տարուայ զանազանութիւնըն ազգեցութիւն ունի Միլեկոյցւոյ ժամանակագրութեան վերայ, որ ըստ Աւսե-

բխի և նորա բազմութիւն հետեւողաց ըսկաւում է 309 թուականում Յիսուսից առաջ, փոխանակ 311. և այդպէս ահա շփոթուում է պատմութեան և ընդունւած ժամանակադրութեան մէջ եղած համաձայնութիւնը: Միքայէլ Ասորւոյ, Աբուլֆարաձի և Բար-Հիպրայիւսի երկու Քրոնիկոնաց մէջ իբրեւ հիմն է ընդունւած 309 թուականը, և ճշմարտապէս խօսելով դա մի թեթեւ անկարգութիւն է միայն պատճառում. վասն զի շատ դժուար է մոռանալ կամ ուշադրութիւն չդարձնել երկամեայ զանազանութիւնից յառաջացած մի վրիպակի վերայ: Բայց իմ յիշատակած երեք հեղինակութեանց մէջ շատ հազիւ է պատահում Ասորւոյ թուականի ի դէպ զործածութիւնը՝ և կարելի է ասել՝ որ Ասորւոյ տարիքը չին յարմարւում երբէք ոչ Հիճրեան և ոչ Հայկական տոմարներին:

Աւսերիտէն յետոյ յօրինուած Տիեզերական պատմութեան հաւաքածուներից ամենաընդարձակը կազմեր է Միքայէլ Ասորւոյ Պատրիարքը, որոյ բնագիրը կորած է: Վերագրաբար դորա հաւաքածոյք լի են առասպելներով, բայց հարկ է ասել որ դա պատմում է առանց այդ առասպելներին հաւատ ընծայելու. վասն զի ինքը պատմէր բաւականին կասկածոտ է եղեր: Թէև նա իւր ժամանակադրութիւնը հիմնէր է Աստուածաշնչի ժամանակադրութեան վերայ, բայց ինքն ևս չէ դանդաղեր մշակել զայն յետագայ պատմագիրներին հետեւելով և հասուցեր է մինչև իւր ժամանակը: Կորա ժամանակադրութեան մէջ դանուում են մինչև անգամ Առաքանդնուպոլսոյ 5508 թուակա-

նութեան հետքերը, նմանապէս և այն թուականները զորս ուրիշ հեղինակներից է քաղեր, ինչպէս և Անդրոնիկոս անուն անծանօթ մի հեղինակից: Ասկածելի է թուում ինձ որ Միքայէլն ինքն եղած լինի Հայկական ժամանակադրութիւնն իւր քաղուածոց մէջ մոծանողը, վասն զի Հայկական և Սելեկեան Տոմարների մէջ նա երբէք մի ճիշդ համաձայնութիւն չէ հաստատեր: Միւս կողմանէ, եթէ այդ ժամանակադրական տեղեկութիւնք աւելցնողն Հայ էր, ապա ուրիմն այդ անցքերը անծանօթ պիտի լինէին երկոտասաներորդ դարում, եթէ ոչ՝ թշուառ ժամանակագիրն այդպէս ստեպ սխալներ չէր աներ, որոնց աւելի քան քսան տարի զանազանութեանն են հասնում երբեմն: Միևիթար Այրիվանեցւոյ ժամանակադրութիւնը դեռ ևս շատ անհաստատ է և համարձակօրէն կարելի է ասել որ ոչինչ նշանակութիւն չունի:

Ինչպէս և իցէ անխոնջ և մեծավաստակ Պ. Անդրուան, 1863ին Վենետիկում տպագրուած Ռուբենեանց Յիշատակարան անուն գրքի հեղինակը, քանի մի տարիներէ ի վեր ձեռք էր զարկեր Միքայէլի ժամանակադրութեան բազմաթիւ վկայութեանց թարգմանութեանը որ խաչակրաց արշաւանքին էր վերաբերում. այս աշխատութեան համար շատ լաւ պատրաստուած էր Պ. Անդրուան իւր միջին դարու վերաբերեալ տեղեկութիւններով: Բայց սակայն ես խորհուրդ չտուի նորան, որ մտադիր էր բաժին հանել այնպիսի մի հեղինակութիւնից, որոյ թարգմանութեան թուի թէ ձեռնամուխ չէին լիներ, եթէ նորա այն մասն որ արեւմտեայց հա-

մար նոր էր՝ միանգամ հրատարակուած լինէր: Առանց չափելու իւր ֆիզիքական ուժերը, ոչ իսկ աչքի առաջ պատկերացնելով դործոյն դժուարութիւնը, առանց զարհուրելու բանաքննութեան չնթարկուած և անհաստատ մի բնագրի թերութիւններէից, Պ. Լանդլուան ձեռք զարկաւ այն ժամանակ Միքայէլի Քրոնիկոնի Վաղղիարէն թարգմանութեանն և զայն առաւել պարզութեամբ նպատակաւ քաղուածքներ արեց Արուլֆարաճի երկու Քրոնիկոններէից, Ասեմանի Վանձարան Ասորոց կոչեցեալ զրուածքից, խաչարաց արշաւանքների պատմութիւններից և ապա հրատարակեց իւր թարգմանութիւնը. բայց աւանդ, երբ աշխատութեան վերջին թերթերը տպագրութեան տակ էին, զրկուեցաւ այս գիտնական և հանձարեղ երիտասարդն իւր կենսական արեւից: Վաջ աշխատաւոր էր Լանդլուան, բայց իւր չափազանց աշխատասիրութիւնն և եռանդոտ ջանքն ու փոյթը կարճեցին նորա կեանքը և շատ վաղ յափշտակեցին զնա Հայկական դրականութեան ծառայելուց: Ինչ եռանդով և հանձարով բարգաւաճուած պիտի լինէր Պ. Լանդլուան՝ որ միևնոյն ժամանակը հարստացնում էր իւր տեղեկութիւններով և ծանօթութիւններով Հայ պատմիչների Վաղղիարէն թարգմանուած քաղուածոյքը, որ երկու հատորի է հասեր այսօր, և տպագրում էր Միքայէլի թարգմանութիւնը և հետաքրքիր տեղեկագիրը գերհանձարեղ, բաղմահմուտ և դժուարեմաց հեղինակի մի վերայ, որ է Վրիգոր Մագիստրոս: Յուսալի է որ Հայ պատմիչների Հաւաքածոյք վայրկենական մի բնագ-

հատութիւն դուցէ կրեն և որ եթէ հետեւեալ երեք հատորները դործոյն նախագծի համեմատ ի լոյս չեն դալ յաջորդեալմեայ միջոցում, գէթ Առաջարկաշայի առատաձեռնութիւնը և Պ. Վիրմէն Վիտտի դործակցութիւնը կօզնեն Հայկարան Պ. Լաւրեստ Պրիւտով եռանդին (*):

Այն անձինք՝ որոնք հեռուում են պատմական մեծամեծ հրատարակութեանց, գիտեն թէ որքան նշանաւոր և բաղմամբ տեղեկութիւններով Հայ պատմիչք հարստացուցել են Իւզանդիոյ, Մահմետականաց և Մոնղոլաց պատմութիւնքը.

(*) Այդ հաւաքածոյքը բովանդակում են իրենց մէջ Հայ պատմագիրների գրուածոց Վաղղիարէն թարգմանութիւնը, ուսումնական ծանօթութեամբ և պարզաբանութեամբ հանդերձ: Այդ հաւաքածուաց երկու հատորներն արդէն լոյս են տեսնում մեր անուանի Աղայիներէն վսեմ: Առաջարկաշայի շնորհիւ առաջինը բովանդակում է իւր մէջ այն պատմագիրների գրուածքները, որոնք թէև գրուած էին Յունարէն և Ասորերէն, բայց այժմ միայն Հայերէնն է գտնանում ինչպէս Մար-Արաս Վատինայի, Բարդաղանի, Ափսթանդեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդացւոյ, Ղեւոնդայի և Զենոր Ղլախայ թարգմանութիւնքը և Յունաց զանազան գրուածոց յօդուածներն, որոնք պահպանուած են Հայ պատմագիրների մէջ. երկրորդ հատորը բովանդակում է իւր մէջ Սորիւնի, Մովսէս Խորենացւոյ, Եղիշէի, Ղազար Փարպեցւոյ և Եղիկ Սողեացւոյ թարգմանութիւնքը:

Այս հաւաքածուաց վերջիշեալ հատորները վաճառուում են Պետերբուրգում գրաւաճառ Իսակովի մօտ, և իւրաքանչիւր հատորի գինն է հինգ արծաթ (5 ռուբլ). դրքի վերնագիրն է Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie publiée en Français par Victor Langlois. Ե. Թ.

այս վերջնոցս հարստացուցիչքն են Վարդան, Աիրափոս, Վահրամ և Սմբատ:

Եւր այս հեղինակները Արեւմուտքում ընդունած ժամանակադրական թուականներն են դործ ածում, շատ սխալներ են անում ըստ մեծի մասին, իսկ երբ Հայոց թուականն են ի կիր արկանում կամ Հայաստանում կատարուած գործողութիւններն են պատմում նոքա, ինչպէս կարելի է սպասել, աւելի լեւիատար տեղեկութիւններով և աւելի ճշդիւ են կատարում իրենց պատմական գործը: Բայց մինչև Պ. Տիւրքիէի Հայկական ժամանակագրութեան վերայ արած հետազոտութեանց երեխը, մեք անհնար էինք Հայկական թուականներն վերածել ի քրիստոնէականն: Թէև իրաւամբ կարելի է կըշտամբել երբեմն Պ. Վանդուլյին, նորատարագոյման շուտափոյթ շտապման և ոճոյն անողողութեան համար, բայց այնուամենայնիւ նորա օխոյեանն ևս ազատ չէ թարգմանութեան և հաշույ մէջ կարելի վրիպակներից:

Գիտնական Հայր Ղևոնդ Ալիշանի 1868ին Վենետիկ հրատարակած Վարուբնիայի Աղեսիոյ ի քրիստոնէութիւն դարձի պատմութիւնը շատ հետաքրքրելի մի նորութիւն է Հայկական մատենագրութեան համար: Այս Վարուբնիան, ըստ կարծեաց ղիտնական Միթիթարեանի, Մովսէս Խորենացւոյ բոլոր հին հրատարակութեանց մէջ յիշած Ղերուբնիան է, որին այդ իսկ անունով յիշում են և այլ հեղինակք: Այս հեղինակն ապրում էր մեր թուականի առաջին դարում, բայց ըստ հրատարակչին նորա պատմութիւնը Ասորերէնից Հայերէն թարգմանելու ժա-

մանակն է ենթարկուած նշանաւոր փոփոխութեանց:

Ես սկզբում յիշատակեցի Սամուէլ Անեցին, որոյ ժամանակադրական ցուցակները Աւսերիտի ժամանակագրութեամբ սկսուում է Յիսուսի առաջին տարուանից և հասանում է մինչև երկուսասաներորդ դարու միջին ժամանակը: 1818ին Տոկոտա Օհհրապի և Բ. Մայի հրատարակած թարգմանութիւնը լաւ է իրրեւ ղիտնական մի Հայի և արժանաւոր մի լեզուագէտի գործ: Ահաւասիկ որ ինչ այդ թարգմանութեան մասին կարելի է ասել: Այդ թարգմանութիւնը ոչ մի տեսակ մեկնութեամբ նոյն և ոչ ժամանակադրական պարզ ծանօթութեամբ է առաջնորդուած. վասն զի այդպիսի գործի այդ կարեւոր մասը, որ է ժամանակագրութիւնը, այնպէս անկարգ և շփոթուած է, որ անկարելի է այդ բանում հեղինակին մեղադրել: Այլ դորա պատճառը պիտի լինի օրինակողների անհասկացողութիւնքն և սխալներն. այդ օրինակողներն են, որ առանց ընտրութեան, մասնաւոր իրողութեանց մասին եղած տեղեկութիւնքը վերաբերում են այնպիսի թուականներին, որոց չեն համապատասխանում վերաբերեալ տեղեկութիւնքը: Սամուէլ Անեցւոյ ցուցակներն, որ տեղեկութիւններով լին են՝ բայց անօգուտ մի կոյտ են կաղմում, հրատարակչի ակնկալութիւն ունին: Նոյն այդ ղրութեան միջն են գտանուում և Միքայէլ Ասորւոյ, Աւետանէսի և Մատթէոս Աղեսացւոյ ղրուածքները: Վանի որ բնագիրը թաղուած կման գրադարանաց փոշեաց մէջ, ղիտնական աշխարհը նոցանից կիսով չափ միայն կօդտուի և

պատմադիրներին մէջ իրենց ունեցած արժանաւոր տեղեցն ևս կզրկուին:

Որ ինչ թօովմաս Արժրունւոյն է վերաբերում, պէտք է ասել՝ որ նա Արժրունեաց մեծ ցեղի ճշմարիտ պատմադիրն և անդամն էր: Իմ նորա մասին Հիշատակարան Ղեմարանի վեցերորդ հատորում զրած հետազօտութիւնքս բաւական ճանաչել տուին նորա պատմութեան կարեւորութիւնն և արժանաւորութիւնքն յայնրմ՝ որ իսկապէս Հայաստանին և մինչև 936 թուականը Հայաստանի Մահմետականաց հետ ունեցած յարաբերութեանցըն է վերաբերում. այդ ժամանակն է, երբ կարծիք կայ թէ վախճաներ է Վասպուրականի Վաղիկ թագաւորը: Տեղեկութեանց այս հարստութիւնը և նորա ժամանակագրական մեծ ճշգրտութիւնն էին պատճառ, որ խրախուսեցին զիս զայս թարգմանել: Այդ տեղեկութեանց առաջին երեսներում կարելի է գտնել երկրային զրախտի տեղեկագրութեան հետաքրքրելի նկարագրութիւնը, որոյ աղբիւրը դեռ ևս ճշգրտել չեմ կարողացեր: Թօովմասի յատկութիւններէց մինն ևս այն է, որ ընտիր ոճ ունի և լաւ մշակուած է, չնայելով որ շատ սեթեւեթեալ է և լի Աստուածաշնչի վկայութիւններով, որոց առաւելութիւնը փոքր ինչ պակասեցնել յուսամ կնկրուի ինձ, երբ նա ամբողջ երեսներ վկայութիւններով կցուցանէ: Բաց յայդմանէ թօովմաս Արժրունին շատ հետաքրքիր հնախօս է, և ինքն անձամբ տականատես է եղեր այնմ ամենայնի որոց վերայ պատմական կերպիւ խօսում է, և մանրամասնօրէն և մեծ ուշադրութեամբ պատմում է զէնքի, զինուորական ճակա-

տայարդարութեան և այն ժողովրդի կամ ցեղերի բարուց վերայ, որոնք նորա պատմութեան նիւթքն են ընտրուած: Իւր պատմութեան ձեռագիրները շատ հազուադիւս են և զրեանց ու զլիսոց թւով և բաժանմամբ շատ տարբեր միմեանցից: Այս բոլոր տարբերութիւնքը թարգմանութեան ծանօթութեանց մէջ կնշանակուին:

Ա. Բաղրամ-նէ:

Ս. Պէտէրբուրգ:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՖԻԱՆԿԻՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ.

(Շարժաւոր-իւն):

Զ.

ՖԻԱՆԿԻՆԻ ՀԱՇՏԵՐԵՐԵԿԱՆ

ԳՈՐԾՈՒՆԵՔԻԹԻՆԸ ԼՕՆՏՕՆԻ ՄԷՋ:

Ինչպէս որ Ֆինանկիան, նոյնպէս և միւս տասներկու անգլիական դաղթականութիւններն Ամերիկայի մէջ ծանր փորձանքներու հանգիպելու էին շուտով: Առցա մայրենի երկիրը, որմէն որ դաղթուած էին, Անգլիան էր. սակայն և այնպէս Ամերիկայի մէջ հաստատուելէն սկսեալ նոքա որոշեալ իրաւունքներ և ազատութիւններ ունէին: Վէտրդ Վ. անգլիական թագաւորի պաշտօնականները, կամեցան խլել այս իրաւունքներն ու ազատութիւնքը Ամերիկացիներու ձեռքէն:

Ամեն տասնեկերեք դաղթականութեանց վրայ կամայօրէն հարկ դրուեցաւ, այնինչ առանց աղգային պատգամաւորաց որոշմանը հարկ զնեւ օրէնքով արդիււած էր: